

В статье рассмотрена авторская концептуальная модель современной информационно-коммуникационной обучающей среды высшей технической школы и ее структурный компонент – система функционально-целевой поддержки виртуальной педагогической системы.

Ключевые слова: виртуальная педагогическая система (ВПС), система функционально-целевой поддержки ВПС, система интеллектуальной поддержки ВПС.

In article the author's conceptual model modern the information-communication training environment of the higher technical school and its structural component – system of is functional-target support of virtual pedagogical system is considered.

Keywords: virtual pedagogical system (VPS), system of is functional-target support VPS, system of intellectual support VPS.

УДК 378

В.М. Слабко
м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Навчання студентів гуманітарно-технічного інституту має певну специфіку, яка полягає в тому, що вивчення основ дизайну в даному випадку не ставить за мету підготовку професійних дизайнерів, але вимагає формування творчих здібностей і дизайнерського мислення.

Зупинимось на змісті поняття «дизайнерське мислення». Зміст цього поняття в якійсь мірі можна вивести зі значення слів, що його складають: «дизайн» і «мислення». Само по собі це словосполучення достатньо незвичне, проте можна спробувати дати його тлумачення за аналогією з такими поняттями, як, наприклад, математичне мислення, художнє мислення і т.д. Кожне з них, безумовно, передбачає володіння певними спеціальними знаннями, але не зводиться до них. Абсолютно очевидно, що коли йдеться про той або інший тип мислення, то мається на увазі не кількість спеціальних знань, а особлива якість свідомості і відношення до дійсності.

Численими дослідженнями встановлено, що мислення взагалі об'єктивно існує як живий процес, тобто як щось таке, що відбувається, змінюється, формується і ніколи повністю не завершується. Це пов'язане з тим, що мислення є відображенням умов життя, що постійно змінюються. У процесі розумової діяльності людина замислюється над суттю тих фактів, які відкриває перед ним дійсність, і ця обставина, можливо, є найважливішою: сама здатність замислитися зумовлює можливість самостійної оцінки, самостійних відкриттів і дій. Стосовно тих або інших знань і умінь, то вони, як відомо, можуть впливати на розвиток мислення, але ніколи повністю не замінюють його. По суті, людина в деяких ситуаціях може діяти репродуктивно, просто застосовуючи наявні знання, але це не забезпечує йому ні пізнання, ні відношення до нього.

Саме тому постає питання про формування у майбутніх учителів технологій, разом із деякими спеціальними дизайнерськими знаннями і вміннями, особливих способів пізнання навколишнього світу й особливих якостей мислення, які б дозволяли їм розробляти разом із учнями гармонійне предметне середовище, що відповідає сучасним вимогам, і якнайповніше його сприймати.

Мета статті – проаналізувати зміст поняття дизайнерське мислення та визначити необхідні умови для формування високого рівня естетично-емоційного сприйняття, естетичних відчуттів у процесі підготовки майбутніх учителів технологій з основ дизайну.

Виклад основного матеріалу. Дизайнерське мислення зумовлює наявність у людини таких оцінних думок і способів творчої діяльності, які визначають естетичне ставлення до світу речей і до навколишньої дійсності в цілому.

До найважливіших компонентів дизайнерського мислення належать:

1. Конструктивність;
2. Доцільність;
3. Варіативність, гнучкість;
4. Відчуття стилю і стильової гармонії.

Конструктивністю називають таку якість мислення, яка дозволяє здійснювати перетворюючу діяльність на основі функціонального аналізу початкової предметної ситуації. Фактично, це загальна здатність до перетворюючої діяльності.

При отриманні відомостей про те, що та або інша річ або система речей не відповідає вимогам (утилітарним або естетичним), що пред'являються, виникає проблемна ситуація. Для її вирішення повинна бути намічена система дій, направлених на перетворення недосконалого предмету або на створення нового, відповідаючого вимогам. Конструктивність мислення дозволяє в цій ситуації створити ідеальний (тобто уявний) образ, який і спрямовуватиме практичні дії по його втіленню. Конструктивність - це здібність до виробництва проектних ідей. Ця стадія в проектній діяльності є найважливішою, оскільки дозволяє «програти» в модельно-знаковій формі «сценарій» майбутнього функціонування речі і тим самим виявити і усунути її недосконалість ще на стадії проектної розробки [1].

Доцільність, як якість дизайнерського мислення тісно пов'язана з конструктивністю. Якщо конструктивність можна визначити як здібність до постановки мети, то доцільність - це здатність будувати систему дій в точній відповідності цій меті.

Доцільність виявляється вже на стадії розробки конструкторської ідеї: чим точніше уявна модель відповідатиме поставленим вимогам, тобто цілі, тим вона вдаліша. Подальша діяльність, направлена на матеріалізацію ідеальних побудов, також повинна будуватися, узгоджуючись з поставленою метою. У доцільності відображується розуміння зв'язку декоративно-художніх і конструктивних властивостей предмету зі сферою його функціонування. Наявність цієї якості мислення обумовлює можливість розробки конструкції з урахуванням функціональних і естетичних вимог до неї. Вибір матеріалу, декору, кольорів також відбувається на основі доцільності [2].

Варіативність і гнучкість мислення дозволяють створювати і розробляти не один, а декілька варіантів проектів, що відповідають меті. Творчо мислячий дизайнер прагне побудувати по можливості більше гіпотез, з яких можна вибрати одну – найкращий варіант, а можна розробляти і багато варіантів, як різновиди творчого рішення проблеми. Варіативність мислення, безумовно, підвищується з розширенням досвіду і знань, але крім них в навчальному процесі велику роль виконує і використання відповідних методів, спеціально стимулюючих рішення творчих задач.

Відчуття стилю і стильової гармонії дозволяє підходити до оцінки і творення навколишнього предметного середовища як єдиного цілого. Поняття «стиль» означає саме стійку єдність. Звичайно ця єдність виражається через певні ознаки і прийоми художнього оздоблення. Взагалі поняття «стиль» об'єднує в собі досить складний комплекс діалектичних відносин змісту і форми, зокрема культурно-історичні особливості епохи, її світогляд і т.д.

Розглянуті вище якості дизайнерського мислення складають його основний зміст. Абсолютно очевидно, що вони важливі для людини будь-якої професії; і в цьому головна цінність навчального предмету, який дозволяє формувати перераховані якості в системі.

Проте найважливіше полягає в тому, що дизайнерське мислення одночасно є певним відношенням людини до навколишньої дійсності. Річ у тому, що специфічна межа дизайнерської діяльності – естетична забарвленість, а це передбачає не тільки осмислення, але і переживання дійсності, що сприймається. У процесі дизайнерської діяльності зовнішня реальність стає фактом внутрішнього життя, вона оцінюється з погляду людини, його цілей і цінностей, і таким чином формується відношення до неї. Але це означає також, що система оцінок, якими майбутні вчителі і їхні учні керуватимуться в процесі діяльності, повинна відображати найважливіші людські цінності. Таким чином, дизайнерська освіта повинна будуватися на певній світоглядній основі.

У даний час такою світоглядною основою діяльності стає особливе сприйняття світу і розуміння місця людини в ньому. В розробці гармонійного предметного середовища в першу чергу необхідно враховувати, що вона впроваджується в природне середовище і не може йому суперечити.

Слід зазначити, що включення будь-яких більш-менш загальних питань до змісту конкретного навчального предмету вимагає добре продуманої логіки і наукового розуміння їхнього місця в системі даного предмету. Більшість найважливіших філософсько-ідеологічних питань, актуальних для сучасної освіти, вимагає всебічного розгляду в межах різних навчальних дисциплін. При цьому кожний навчальний предмет повинен торкатися цих питань зі своїх специфічних позицій, не втрачаючи власного змісту. Специфіка дизайнерської діяльності така, що не тільки дозволяє, але саме вимагає осмислення психологічних, соціальних, культурно-історичних і екологічних основ предметного середовища.

При всій різноманітності умов праці професії типу «Людина - художній образ» вимагають від людини високого рівня естетично-емоційного сприйняття, естетичних відчуттів.

Емоції – клас психологічних явищ, що є внутрішніми і суб'єктивно переживаються приємними або неприємними відчуттями. До емоцій належать не тільки, наприклад, відчуття голоду, переживання страху, гніву, радощів, але численні і різноманітні відчуття, які людина може відчувати до різних об'єктів, з різних приводів і в різних життєвих ситуаціях.

Емоції інтегрують особу, впливають на мислення, уяву, мотивують поведінку. В естетичній діяльності емоції займають особливе місце. Це визначається природою естетичних явищ і специфікою мистецтва. Роль емоцій у художній творчості інтегральна. Емоції відображають фундаментальні властивості мистецтва. Емоційний світ людини художньо змодельований у мистецтві у всьому багатстві і різноманітності.

Емоційність – універсальний для всіх видів художньої творчості показник обдарованості. Емоційний світ художньо обдарованої людини унікальний і багатогранний. Але перш за все художні здібності виявляються в своєрідному поєднанні імпресивної і експресивної емоційності [5].

Імпресивна емоційність — підвищена емоційна чуйність на художні явища будь-якого рівня (звук, колір, форму, інтонацію, цілісний образ і т.д.).

Експресивна емоційність – здібність до адекватного виразу емоційного змісту різними засобами. У виконавських мистецтвах цю властивість називають артистизмом. У пластичних видах мистецтва експресивна емоційність знаходить своє втілення у виразності засобів мови, композиції, формі.

Відчуття є особливим, людським різновидом емоцій. Більшість емоційних переживань людини представлена саме відчуттями. Їх можна визначити як складний комплекс різноманітних емоційних переживань, пов'язаних у людини з тими або іншими людьми, предметами, подіями. Відчуття мають цілком конкретну, предметну відношеність. Це означає, що вони не можуть існувати взагалі, а виникають і виявляються тільки по відношенню до деяких людей, предметів і подій. Прості емоційні переживання, що входять до структури відчуттів, можуть бути неоднаковими за знаком, наприклад позитивними або негативними, приємними або неприємними, а також різними, суперечливими. Ті відчуття, до складу яких входять однакові за знаком емоційні переживання, називають гармонійними, а відчуття, які включають різні емоційні переживання, називають суперечливими або амбівалентними.

Відчуття діляться на групи відповідно до предметів, до яких вони відносяться. Виділяють естетичні відчуття, інтелектуальні, моральні, правові.

Естетичні відчуття пов'язані зі сприйняттям і переживанням прекрасного, наприклад краси, талановитості, витонченості видатних витворів мистецтва, культури.

На відміну від інших, естетичні відчуття людини отримуються нею в процесі життя. Крім того, у однієї і тієї ж людини вони можуть час від часу змінюватися залежно від життєвого досвіду і відношення людини до об'єкту, на який направлені відчуття.

Узагальнений «емоційний портрет» обдарованої особистості включає:

1. Емоційну чуйність (імпресивну емоційність);
2. Виразність і різноманітність «мов» емоційних проявів (експресивну емоційність);
3. Багатство і різноманітність емоційного досвіду;
4. Емоційну лабільність і інверсивність (здібність до швидкого переходу від одного полюса емоційного стану до протилежного);
5. Емоційну пам'ять;
6. Сприйнятливість до немовних (динамічних) проявів відчуттів (екстрасенсорне емоційне сприйняття);
7. Розвинене відчуття гумору (ця «деталь» уточнює «емоційний портрет» обдарованої особистості і є областю творчих проявів).

Перераховані емоційні характеристики – симптоми естетичного, художнього і емоційного розвитку особистості.

Разом із естетично-емоційною сприйнятливістю, естетичними відчуттями фахівці типу «Людина – художній образ» вимагають від людини високої художньої культури, розвиненого художнього смаку і розуміння художніх ефектів і, нарешті, спеціальних художніх здібностей.

Смак – порівняльно молода естетична категорія. В наукове використання вона входить лише з XVII століття. Смак – це здатність до відчуття, розуміння і оцінки естетичних явищ. Він є діалектичною єдністю і взаємодією розуму і відчуттів, що спирається на певні уявлення про мистецтво і світ, витікає з відповідного суспільно-естетичного ідеалу.

У словнику естетичний смак тлумачиться як здатність людини по відчуттю задоволення або незадоволення («подобається – не подобається») диференційовано сприймати і оцінювати різні естетичні об'єкти, відрізнити прекрасне від потворного в дійсності і в мистецтві, розрізнити естетичне і неестетичне, знаходити в явищах риси трагічного і комічного (відчуття гумору) [3].

Індивідуальний естетичний смак є естетичною установкою, що формується в естетичному досвіді людини і, у свою чергу, включається в новий досвід, опосередковуючи кожне нове естетичне сприйняття і переживання. Добрий естетичний смак – це здатність отримувати насолоду від дійсно прекрасного і емоційно відкидати потворне, а також потреба сприймати, переживати і створювати красу в праці, в поведінці, в побуті, в мистецтві. Естетичний смак є поганим, збоченим, коли людина байдуже або навіть з огидою сприймає красу і одержує задоволення від потворного. Кількісною характеристикою смаку вважається ступінь його розвиненості або нерозвиненості, широти або вузькості. Розвиненість естетичного смаку визначається глибиною осягнення естетичних цінностей, здатністю виявити багатство значень, якими вони володіють. Нерозвинений смак у певних межах може бути гарним, незіпсованим, але за цими межами він не може служити надійним орієнтиром в естетично-ціннісному відношенні. Широта або вузькість естетичного смаку багато в чому залежить від того, наскільки обширна область естетичних цінностей, доступна смаковій оцінці, якою мірою здатна людина емоційно оцінити естетичні цінності різних епох, національних культур, створювані в різних жанрах мистецтва.

Естетичний смак як вид естетичної потреби і здатності людини – істотна особливість особистості. Її унікальність визначає і своєрідність естетичного смаку. Ті або інші смакові переваги залежать від виховання, звичок, характеру, життєвого досвіду, спілкування людини.

Смак піддається культурі, вихованню. Найважливіша вимога – виховувати смак не на посередньому, а на найдосконалішому матеріалі. Смак розвивають так, щоб засвоїти, відчути і зрозуміти до глибини найдосконаліші зразки, які служитимуть мірилом і для всього подальшого життя. А смак, вироблений, наприклад, до живопису, легко адаптується на оцінку музики, архітектури, балету і науки.

Будучи соціально обумовленим, смак особистості формується під впливом навколишнього середовища, способу життя, великий вплив на нього має мистецтво. Ідеали і світогляд людини визначають загальну спрямованість смакових оцінок. Безперечний зв'язок естетичного смаку і з таким соціально-психологічним явищем, як мода. Формування естетичного смаку – одна із задач естетичного виховання.

Естетичне виховання – це виховання здатності повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і дійсності.

Висновки. Задачі естетичного виховання умовно можна розділити на дві групи – отримання теоретичних знань і формування практичних умінь. Перша група задач вирішує питання залучення до естетичних цінностей, а друга – активного включення в естетичну діяльність.

У системі сучасної освіти функції естетичного виховання в найширшому контексті реалізуються в гармонізації особистості, її адаптації в спілкуванні, в пізнавальному і перетворюючому сприйманні життя. Змістовне естетичне виховання і художня освіта в сучасній педагогіці розглядаються як духовна антропологія (духовна еволюція людини, людинознавство). Це визначається широким спектром позитивного впливу естетичних компонентів на всі сфери соціальних стосунків у системах: людина-людина, людина-суспільство, людина-природа, людина-знакова система, людина-техніка, людина-художній образ.

Окрім свого безпосереднього простору в мистецтві, естетичне виховання особистості глибоко пов'язане з проблемою етичного здоров'я суспільства, екологічними проблемами, питаннями соціокультурного середовища, спілкування, з різними професійними сферами, психолого-педагогічними проблемами розвитку креативності, художніх здібностей і духовного становлення особистості в цілому.

У зв'язку з цим можна визначити естетичне виховання як процес генерації естетичних аспектів життєдіяльності і ставлень особистості, а естетичний розвиток як процес якісних перетворень естетичної картини світу.

Психологічні «складові» естетичного розвитку особистості – багатогранні й охоплюють емоційну, мотиваційну, інтелектуальну сфери, креативні властивості особистості. Результат естетичного розвитку – людина, здатна пізнавати і перетворювати світ, себе, своє життя за законами краси, духовності і гармонії.

Література:

1. Балабанов Г.И. Методологические проблемы проектировочной деятельности. / Г.И. Балабанов. – Новосибирск : Центр, 1990. – 258с.
2. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні : навч.- метод. посіб. / За заг. ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещука. – Тернопіль – Умань, 2007. – 208с.
3. Философский энциклопедический словарь [ред. кол. : С.С. Аверинцев, Э.Я. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др.]. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
4. Хилл П. Наука и искусство проектирования : методы проектирования и научное обоснование решений / Хилл П. ; пер. с англ. Ф.П. Назаров. – М. : Наука, 1973. – 97 с.
5. Шмуклер Ю. Нова модель шкільної освіти: гуманізація, демократизація, оптимізація / Ю. Шмуклер // Рідна шк. – 2004. – № 3. – С. 16-17.

У статті проаналізовано зміст поняття дизайнерське мислення, розкрито компоненти дизайнерського мислення, розглянуті питання формування високого рівня естетично-емоційного сприйняття, естетичних відчуттів в процесі підготовки майбутніх вчителів технологій з основ дизайну.

Ключові слова: *дизайнерське мислення, естетично-емоційне сприйняття, естетичне відчуття, естетичне виховання, естетичний розвиток.*

В статті проаналізовано содержание понятия дизайнерское мышление, раскрыты компоненты дизайнерского мышления, рассмотрены вопросы формирования высокого уровня эстетическо—эмоционального восприятия, эстетических ощущений в процессе подготовки будущих учителей технологий основам дизайна.

Ключевые слова: *дизайнерское мышление, эстетическо-эмоциональное восприятие, эстетическое ощущение, эстетическое воспитание, эстетическое развитие.*

The content notion of designer thought is analysed in the article, the components of designer thought are exposed, the questions of forming high level of aesthetic emotional perception, aesthetic feelings in the process of preparation of future teachers of bases design technologies are disclosed in the article.

Keywords: *designer thought, aesthetic-emotional perception, aesthetic feeling, aesthetic education, aesthetic development.*